

Канафоцька Галина Павлівна,

викладач кафедри управління навчальним закладом, менеджменту та економіки освіти Інституту лідерства та соціальних наук Київського університету імені Бориса Грінченка.

ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ УЧНІВ ПРОФІЛЬНИХ КЛАСІВ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ШКОЛИ У ПРОЦЕСІ ВИКЛАДАННЯ НОВОЇ ПАРАДИГМИ МЕНЕДЖМЕНТУ – МЕНЕДЖМЕНТУ ВОРЧОСТІ

У статті висвітлені результати впровадження інноваційних методик викладання, що базуються на новій парадигмі менеджменту – менеджменті творчості. Ціль менеджменту творчості як інноваційної моделі навчання полягає у формуванні цілісної особистості з високим рівнем свідомості, самодисципліни, морально-етичних норм поведінки та усвідомлення соціальної відповідальності за наслідки прийнятих рішень, здатних на пошук власного покликання у результаті використання природних здібностей – творчих начал і розуміння лідерства-служіння у майбутньому. Зазначено, що методика є особистісно та командно орієнтованою і об'єднує одночасно знаннєву та виховну складові, що дозволяє розкрити не лише творчі здібності учнів, а й формувати ціннісні орієнтації кожного суб'єкта творчої діяльності.

Ключові слова: загальноосвітня школа, профільне навчання, суб'єкт освітньої діяльності, ціннісні орієнтації, моральні і соціальні цінності, соціальна відповідальність, нова парадигма менеджменту, менеджмент творчості, інноваційна модель навчання.

Актуальність і постановка проблеми

Українське суспільство, як і все людство, перебуває під впливом

потужних глобалізаційних процесів, швидких змін умов життя, посилення конкурентних засад та утвердження дослідницько-інноваційного типу розвитку, переосмислення ціннісних орієнтирів і стратегій людського буття [1]. Беручи участь у цьому глобальному процесі, вітчизняна педагогіка має виконати надзвичайно важливу місію – очолити виховання людини громадянського суспільства та відповідної цьому суспільству гуманістичної моральної культури особистості, зорієнтованої на найдосконаліші соціокультурні стандарти та загальнолюдські цінності [5]. Зазначене завдання знайшло втілення в державних національних програмах «Освіта» («Україна XXI століття»), «Діти України», законах України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», «Концепції виховання особистості в умовах розвитку української державності», «Концепції громадянського виховання», «Національній доктрині розвитку освіти України у XXI ст.». Поряд з цим, усвідомлюючи перспективи, роль і значення формування морально-духовних цінностей на засадах загальнолюдських цінностей не лише у житті окремої людини, а й соціуму, та аналізуючи стан моралі у суспільстві, маємо визнати, що формування системи цінностей підростаючого покоління у нашій державі носить здебільшого декларативний характер. Оскільки це лише задекларовані наміри, а учень лишається об'єктом освітнього процесу і не розглядається як повноцінний суб'єкт соціального життя і як його найбільша соціальна цінність, то і питання щодо формування морально-етичних цінностей для більшості школярів лишається поняттям абстрактним. Освітні методики практично лишаються незмінними, скерованими на знаннєву складову, а норми і правила авторитарним чином нав'язуються вчителем чи адміністрацією школи.

За умови відсутності особистісного підходу до кожного учня без розуміння його творчих нахилів і без створення відповідних умов для їх розвитку, годі сподіватися, що таке покоління буде здатним до саморозвитку і самовизначення саме на засадах загальнолюдських цінностей. Саме тому проблема формування ціннісних орієнтацій підростаючого покоління має перебувати у центрі уваги шкіл, що у свою чергу передбачає розробку та

апробацію особистісно орієнтованих навчальних методик роботи з учнями, які дозволяють поєднувати одночасно знанняву та виховну складові.

Аналіз праць з теми дослідження

У науці склались серйозні передумови для поглибленого аналізу та пошуку особистісно орієнтованих і групових технологій навчально-виховної роботи щодо формування ціннісних орієнтацій кожного суб'єкта творчої діяльності. Гуманістичні ідеї, пов'язані з розумінням людини як частини природи і самоцінності її особистості, створили основу провідної світової орієнтації прогресивних суспільних рухів. Визначальна роль у пошуку нових гуманних моделей педагогічного процесу майбутньої школи належить В. Сухомлинському, в працях якого сформульовані основні завдання виховання і змісту духовності школяра, розкриті шляхи і методи її формування. Найновітнішою концепцією, яка втілює демократичні, гуманістичні ідеї стосовно формування, розвитку особистості, є цілісна сучасна теорія особистісно орієнтованого виховання, розроблена І. Бехом. Це нова освітня гуманістична філософія, яка є альтернативою директивній авторитарній педагогіці [5].

Питання виховання високодуховної особистості у сучасних умовах досліджувалися також у наукових працях В. Білоусової, М. Боришевського, А. Вірковського, С. Гончаренка, Г. Данилової, В. Добровського, К. Дорошенко, Г. Жирської, О. Кононко, Т. Поніманської, О. Ростовцевої, О. Столяренко, Ю. Стежка, Ю. Танюхіна, Т. Шангірей та інших. Змістовний аналіз поняття «цінності» та принципи їх класифікації розглядалися в працях Б. Ананьєва, І. Бега, О. Дробницького, А. Здравомислова, М. Рокича, В. Тугарінова, В. Ядова, О. Сухомлинської, К. Чорної та інших авторів.

Цілі статті

Розробка педагогічної теорії, проектування педагогічних систем і змісту виховання можуть бути успішними лише завдяки чітким уявленням про те, на яких засадах ґрунтується взаємодія людини і держави, якого суспільства ми прагнемо, для життя в якій країні готуємо підрастаюче покоління, від

повторення яких помилок його варто застерегти і що для цього потрібно зробити. Якщо ж теорія і практика виховання не дають відповіді на питання, як жити гідно, вони стають непотрібними. Суспільство втрачає свої гуманістичні функції, перестає бути засобом і живильним середовищем для духовного і морального розвитку особистості. Тому вдосконалення освітньо-виховного процесу нами розглядається в контексті гуманістичної парадигми виховання – ставлення до людини згідно зі ст. 3 Конституції України як до найвищої цінності, переорієнтації на особистісну спрямованість, створення умов, які забезпечують входження в соціум, усвідомлення принципів і цінностей суспільного життя [5]. У механізмі ціннісної орієнтації акцент переноситься з суспільства на особистість. Посилюється ціннісно-світоглядний план, внутрішнє самовизначення людини в світі в цілому, і в моральних цінностях зокрема [5].

Загальна середня освіта, залишаючись наймасштабнішою і обов'язковою ланкою безперервної освіти, останніми роками набула варіаційності за типами навчальних закладів і формами здобуття (денні, вечірні, заочні, дистанційні школи), а сучасний стан запровадження профільного навчання у старшій школі в Україні характеризується посиленою увагою до розроблення наукового і навчально-методичного супроводу в рамках забезпечення переходу з 2010 р. на профільне навчання. Зокрема, розроблено Концепцію профільного навчання в старшій школі (далі – Концепція) [1]. Досвід показує і певну невідповідність запропонованих профілів Концепції потребам суспільства і соціальному замовленню. Відсутні в Концепції і профілі, які готують учнів до праці у сфері «людина-людина», проте більшість сучасних професій пов'язана саме з цими потребами [1].

Аналіз затверджених програм профільних загальноосвітніх предметів свідчить, що в деяких випадках зміст складено, за суб'єктивними уявленнями розробників, шляхом механічного додавання певних обсягів матеріалу [1], орієнтуючись на збільшення обсягу знань, а не на запити учнів, полишаючи учнів при цьому об'єктами, а не суб'єктами освітньої діяльності. Саме тому

виникає потреба у спеціальних дослідженнях різних моделей змісту профільних загальноосвітніх предметів, повернення до ідеї варіаційності та альтернативності програм.

Виклад основного матеріалу

Економічні, політичні та інші суспільні процеси призвели у вітчизняній освіті до загрозливої ситуації, за якою криються ознаки деградації молодого покоління, духовного і фізичного збідніння самої людини [1].

На різних етапах людського життя на перший план виходять людські цінності. Як справедливо зазначив С. Рубінштейн, «цінності – це не те, за що ми платимо, а те, заради чого живемо». А живемо ми заради найціннішого у житті – наших дітей, які сприймають як провідні особисті цінності, передусім ті, що складають ядро ціннісної системи їхніх учителів. Учитель – це основний стрижень духовної культури, від якого залежить те, якими ми є сьогодні, будемо завтра [1].

Виходячи з цього та усвідомлюючи всю міру відповідальності за формування цінностей учнів, які і будуть розбудовувати суспільство майбутнього, схилиючись до морального вибору, учитель, відповідно, повинен бачити, в якому напрямку формувати методики навчальної діяльності, які дозволять не лише розширити коло знань, а й вплинути на виховний процес. Таке інтеграційне поєднання навчальної та виховної складових освітнього процесу в одній методиці створює набагато більші можливості для усвідомлення учнями себе як суб'єктів освітньої діяльності, сприяють розкриттю та розвитку їх творчих нахилів через процес самопізнання в соціумі, що його оточує. Прикладом такого підходу може слугувати діяльність Приватної загальноосвітньої школи «Співтворчість», де в основу розробленої Концепції курсу управлінських дисциплін, не відхиляючись від інструктивно-методичних рекомендацій МОН, у розділі «Основи підприємницької діяльності та основ економіки» для школярів 5-11 класів були покладені авторські методики курсу «Від нової парадигми менеджменту – до нового лідерства». При вивченні курсу акцент робився на підвищенні

виховного потенціалу, особистісної та соціальної орієнтації, на формування підприємницького, творчого характеру і практичної спрямованості змісту економічної, підприємницької освіти. Підвищення виховного потенціалу базувалося на умінні оцінювати різнопланову ринкову інформацію і випрацювати власні погляди щодо своїх потреб і потреб інших, розуміти зв'язок між свободою вибору і відповідальністю. Особистісна та соціальна орієнтація досягалася завдяки формуванню особистих і спільних ціннісних орієнтирів.

Зміст програми курсу зорієнтований на формування загальної культури, компетентності і підвищення рівня свідомості (рівня духовності), пов'язаний вищою мірою зі світоглядними, виховними та розвиваючими завданнями загальної освіти. До методів викладання віднесені: вільна авторська подача матеріалу, що ґрунтується на практичному досвіді, адаптована до конкретної аудиторії з врахуванням її мотивацій; «відкритий підручник», притчі, історичні екскурси; ситуативний аналіз, приклади, тренінги, кейси; тести, ребуси; рольові ігри; диспути, відеофільми, презентації, діалог; інтеграція різноманітних форм і засобів; інтеграція міждисциплінарних проектів за участю адміністрації, класних керівників, вихователів, викладачів, батьків і самих учнів.

В основу роботи покладено формування інформаційної, пізнавальної і комунікаційної компетенції учнів, формування нового рівня свідомості, рівня соціальної відповідальності, бажання рухатися до своєї цілісності в пошуках свого покликання та можливостей розкриття та реалізації своїх творчих дарів, що дозволить ставати на один рівень із викликами життя.

На виході як результаті експериментального впровадження авторської методики, в основі якої лежить нова парадигма менеджменту – менеджмент творчості, передбачалося забезпечити в учнів розуміння того, як формувати себе як цілісну особистість із високим рівнем свідомості, самодисципліни, морально-етичних норм поведінки та усвідомленням соціальної відповідальності за наслідки прийнятих рішень, здатних на пошук власного покликання у результаті використання природних здібностей – творчих начал

та розуміння лідерства-служіння у майбутньому.

Поетапні методики передбачали, окрім формування відповідних компетенцій, формування особистих і спільних ціннісних орієнтацій. Визначальним принципом методики був принцип максимального наближення до сутності, здібностей та особливостей дитини завдяки пізнанню і розвитку її природних творчих начал.

Методики розроблялися для кожного класу окремо і були спрямовані, у першу чергу, на формування морально-етичних і соціальних ціннісних орієнтацій, що лежать в основі задекларованої корпоративної філософії діяльності школи. Увесь колектив мав змогу долучитися як до формування ціннісних орієнтацій учнів, так і до формування спільних цінностей школи як організації. Це, у свою чергу, дозволяло сформувати загальну корпоративну культуру, яку понесуть у світ випускники і всі співробітники школи, що допоможе формувати і вдосконалювати зовнішнє соціальне середовище району, міста та держави.

Пріоритетом шкільного виховання є створення і забезпечення умов, які сприяють повноцінному особистісному розвитку кожної дитини. Отже, виховний процес у сучасній школі має бути зорієнтованим на особистість школяра, формування його моральної свідомості, моральних цінностей, що проявляються у його поведінці [5]. Аналіз сучасних досліджень саморозвитку як одного з аспектів творчого розвитку дозволяє зробити висновок про такі базові параметри особистості, яка прагне до вдосконалення:

- це особистість із певним рівнем психологічної і соціальної зрілості, яка здібна не тільки до ефективної орієнтації в соціумі, але й до самореалізації;
- це особистість, у якої завдяки саморозвитку удовольняються її актуальні потреби;
- це особистість, яка усвідомлює свої ціннісно-сміслові орієнтації і рефлексивно відноситься до них;
- це особистість, яка має певний рівень мисленнєвої гнучкості та інші інтелектуальні здатності;

– це особистість, яка здатна до самостійного і конструктивного вибору за виникнення різних життєвих і професійних ситуацій.

Висновки

Аналіз результатів сприйняття нової парадигми менеджменту та заключних анкетних даних учнів 5-11 класів засвідчив, що запропонована методика є ефективною, тому що дає такі результати:

- діти добре розуміють і засвоюють матеріал;
- стають активними суб'єктами освітньо-виховної діяльності, проявляють власну ініціативу щодо методик проведення уроків;
- усвідомлюють своє місце і роль у соціумі та у формуванні його майбутнього шляхом відкриття власного творчого потенціалу та бажання саморозвиватися;
- починають демонструвати вищий рівень відповідальності та кращі ціннісні орієнтації у результаті створюваних можливостей саме для свідомого морального вибору та потреби у моральному самовдосконаленні.

Проблема забезпечення інтелектуально-творчого розвитку і саморозвитку – це проблема вибудовування системи освітніх умов максимального здійснення індивідуальної суб'єктної діяльності всіх учасників освітнього процесу. Провідна цінність, яка лежить в основі створення таких умов – цінність свободи самовизначення людини, формування її суб'єктності, здатності до створення власного простору можливостей (а не просто до вибору із суми зовнішньо окреслених можливостей) і морального становлення [1]. Найперспективнішим типом освіти видається інноваційний. Він характеризується високою проблемністю, його навчальний матеріал зазвичай не складають усталені істини. Основною спрямованістю такого модерного типу навчання є орієнтація на розвиток творчих здібностей і, зокрема, креативності. Звідси характерною рисою освіти інноваційного типу є стимулювання і формування творчого типу мислення, творчого підходу до життя, виховання певного типу особистості, коли креативність стає особистісною рисою, на основі якої успішно формується морально-духовна система особистості [1].

Саме до такого типу освіти можна віднести нову парадигму менеджменту – менеджмент творчості, що успішно зарекомендував свою ефективність протягом 15 років практично у всіх сегментах ринкової діяльності шляхом упровадження у процес викладання освітніх закладів усіх рівнів акредитації, включаючи бізнес- та менеджмент-освіту, у тому числі на міжнародному рівні. Ціль менеджменту творчості як інноваційної моделі навчання полягає у формуванні цілісної особистості з високим рівнем свідомості, самодисципліни, морально-етичних норм поведінки та усвідомлення соціальної відповідальності за наслідки прийнятих рішень, здатних на пошук власного покликання у результаті використання природних здібностей – творчих начал і розуміння лідерства-служіння у майбутньому. Крім того, така модель навчання дає змогу реалізувати ідею співробітництва всіх учасників освітнього процесу, вчить їх конструктивної взаємодії, сприяє забезпеченню атмосфери психологічного комфорту.

Запровадження інноваційного навчання вимагає внесення докорінних змін у його зміст і методи. Вони повинні стати практикоорієнтованими, тобто спонукати дитину до пізнання навколишнього світу через практичну потребу, діяльність, засвоєння таких її способів, що будуть необхідними в дорослому житті. А це, в свою чергу, вимагає від учителів опанування нових педагогічних технологій, спрямованих на організацію активної навчально-пізнавальної діяльності учнів в умовах, наближених до життя, формування у них здатності застосовувати на практиці отримані знання [1], схилиючись при цьому до морального вибору.

Виходячи з того, що першочерговим завданням управління розвитком загальної середньої освіти серед пріоритетних напрямків роботи стоїть формування духовних цінностей особистості, то це не що інше, як формування високого рівня свідомості і відповідальності. Це інтеграційне управління, скероване на формування морально-етичних і соціальних спільних ціннісних орієнтацій на засадах цінностей українського народу, що повинно стати основою формування корпоративної філософії діяльності кожної школи як

суспільної організації. Саме випускники понесуть ці цінності у світ і будуть поширювати у суспільстві елементи сформованої школою культури, що і формуватиме нас у майбутньому як націю [7].

Подальші дослідження з означеної проблеми передбачено проводити в напрямі удосконалення методики викладання менеджменту творчості в освітніх закладах та у формуванні механізмів, здатних активізувати творчі нахили особистості, розробленні рекомендацій із їх ефективного застосування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Біла книга національної освіти України / Акад. пед. наук України ; [за ред. В. Г. Кременя]. – К., 2009. – 377 с.
2. Бех І. Д. Виховання особистості: підручник / Бех І. Д. – К. : Либідь, 2008. – 848 с.
3. Бех І. Д. Теоретико-прикладний сенс компетентнісного підходу в педагогіці / І. Д. Бех // Педагогіка і психологія. – 2009. – № 2. – С. 26–31.
4. Бех І. Д. Цілісність особистості як теоретико-прикладна проблема / І. Д. Бех // Педагогіка і психологія. – 2008. – № 2. – С. 40–48.
5. Бех І., Концепція виховання гуманістичних цінностей учнів загально-освітньої школи / Бех І., Ганнусенко Н., Чорна К. // Українське релігієзнавство. – 2005. – № 4 (36). – С. 265–281. – Тематичний випуск: «Мораль. Релігія. Освіта». Збірник наукових статей і матеріалів.
6. Вакарчук І. Стратегія інноваційного розвитку України на 2010–2020 роки в умовах глобалізаційних викликів : тези доповіді Міністра освіти і науки України / Вакарчук І. // Освіта : всеукраїнський громадсько-політичний тижневик. – 2009. – 24 червня – 1 липня. – № 25–26. – С. 3.
7. Канафоцька Г. П. Менеджмент творчості як нова парадигма в управлінні освітою / Канафоцька Г.П. // Директор школи, ліцею, гімназії. – 2009. – № 1. – С. 83–84.
8. Канафоцька Г.П. Освітня складова у формуванні системи і механізмів активізації творчості та інновацій в Україні / Канафоцька Г.П. //

Проблеми науки. – 2009. – № 9. – С. 28-32.

9. Кремень В. Трансформації особистості в освітньому просторі сучасної цивілізації / В. Кремень // Педагогіка і психологія. – 2008. – № 2. – С. 5–14.

10. Кремень В. Г. Філософія національної ідеї. Людина. Освіта. Соціум / В. Г. Кремень. – К. : Грамота, 2007. – 576 с.

11. Національна програма виховання учнів 1 – 12 класів [Електронний ресурс] Міністерство освіти і науки України, Академія педагогічних наук України, Інститут інноваційних технологій і змісту освіти, класів. – К. – 2007. – Режим доступу : http://ostriv.in.ua/index.php?option=com_content&task=view&id=5468&Itemid=-5

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ ОПИС

13.00.07 – Теорія і методика виховання

Канафоцька Г. П.

Формування ціннісних орієнтацій учнів профільних класів загальноосвітньої школи у процесі викладання нової парадигми менеджменту – менеджменту творчості

Кількість бібліографічних посилань – 16

Канафоцкая Г.П.

Формирование ценностных ориентаций учеников профильных классов общеобразовательной школы в процессе преподавания новой парадигмы менеджмента – менеджмента творчества

В статье освещены результаты внедрения инновационных методик преподавания, базирующиеся на новой парадигме менеджмента – менеджменте творчества. Цель менеджмента творчества как инновационной модели обучения состоит в формировании цельной личности с высоким уровнем сознания, самодисциплины, морально-этических норм поведения и понимания социальной ответственности за результаты принятых решений, способных на

поиск собственного предназначения в результате использования природных способностей – творческих начал и понимания лидерства-служения в будущем. Указанная методика есть лично и командно ориентированной, и объединяет одновременно образовательную и воспитательную составные, что позволяет раскрыть не только творческие способности учеников, а и формировать ценностные ориентации каждого субъекта творческой деятельности.

Ключевые слова: общеобразовательная школа, профильное обучение, субъект образовательной деятельности, ценностные ориентации, моральные и социальные ценности, социальная ответственность, новая парадигма менеджмента, менеджмент творчества, инновационная модель обучения.

Kanafotska G.P.

Formation of Value Orientations of Profile Classes Pupils of a General Educational School during Teaching of a New Management Paradigm – Creativity Management

The article reveals the results of the introduction of innovative techniques of teaching that are based on the new management paradigm – creativity management. The purpose of creativity management as innovative teaching model consists of forming a holistic person with high level of consciousness, self-discipline, moral ethical behaviour norms and understanding of social responsibility for results of made decisions. They are ready to search their own mission in result of using the creative beginnings and understanding of leadership-service in the future. The objected technique is personal and team-focused and consists of knowledge and educational components that allows to reveal not only pupils' creative abilities but to form value orientations of each creativity subject.

Keywords: school, professional education, subject educational activities, students, value orientations, the new paradigm of management, management of creativity, highly spiritual personality, moral choice, social responsibility, innovative model of learning.